

God, zo je wilt...

‘Doe alles wat je doet met hart en ziel’, zo klonk het refrein van een grote hit van de populaire rockgroep ‘Tröckener Kecks’ uit de jaren negentig. Tegenwoordig is deze oproep niet evident, want er klinken stemmen dat er niet zoiets als de ziel kan bestaan. Immers, je kunt de ziel niet zien of vastpakken en daarom ook niet bewijzen. En wat niet te bewijzen is, wat niet waarneembaar is, bestaat niet. Zo is de teneur van het laatmoderne denken.

Ook het hart komt in de problemen. Want wat betekent het als je iets met je hart doet? Een leerling uit de bovenbouw gaf mij eens, doodserieus, het volgende antwoord op de vraag of je meer met het hart of meer met de hersenen oordeelt: ‘Maar, mevrouw, met je hersenen natuurlijk! Want een hart kan niet denken, dat is gewoon een orgaan van het lichaam.’ Zo eenvoudig blijkt de levensopdracht ‘Doe alles wat je doet met hart en ziel’ niet te zijn.

In bovengenoemd lied betekent: ‘Met hart en ziel’ zoiets als ‘met alles wat je hebt’. En als je dit doet, dan handel je goed en word je gelukkig. Het is waar dat de mens streeft naar een gelukkig leven. Maar wat er onder dat geluk verstaan wordt, is niet altijd even duidelijk.

Er bestaat een variant op dit gezegde, namelijk ‘met ziel en zaligheid’. In het katholicisme wordt geluk ook wel eens ‘zaligheid’ genoemd. Dit heeft net een andere betekenis dan het eenvoudig gelukkig zijn. Zaligheid betekent een geluk dat gevonden wordt in God. Of beter gezegd; een geluk dat ontstaat in de relatie van de mens tot God. Zaligheid verwijst dan naar hetgeen de normale, dagelijkse beleving ontstijgt en dan met name wat ons te wachten staat in de eeuwigheid.

Onder ziel wordt in de katholieke theologie ook wel het diepste wezen van de mens verstaan. De mens is door God geschapen en zijn diepste wezen is hem door God geschonken en bij de geboorte ontvangen. Op deze manier zijn ziel en zaligheid nauw verbonden: de ziel, het diepste wezen van de mens, streeft naar het geluk dat in God, zijn Schepper, te vinden is. Het louter menselijke geluk maakt weliswaar deel uit van de zaligheid, maar het geluk dat de ziel nastreeft kan zich hiertoe niet beperken. Dan gaat het ook om een geluk dat de mens zichzelf niet kan geven, maar wat hem gegeven wordt door God, als hij in relatie treedt met Hem. Dit veronderstelt echter een houding van ontvankelijkheid.

In de laatmoderne samenleving streeft de mens ernaar alles naar zijn hand te zetten. Zo wordt het leven, en ook het levensgeluk, eerder opgevat als iets maakbaars dan als iets dat fundamenteel te ontvangen is. Echter, niet alles in het leven is maakbaar en door de mens te controleren. Wanneer iets buiten de macht van het maakbare ligt, staat de mens vaak met lege handen. De theologie wijst op de mogelijkheid dat er zaken zijn in het leven die *bestaan*, maar die niet vanzelfsprekend door de mens te beheersen zijn. Theologie wijst erop dat er zaken zijn die *gegeven* zijn en dat de mens deze zaken te *ontvangen* heeft. Dit *gegeven zijn* is voor de mens steeds lastiger te accepteren. De mens heeft laten zien dat hij tot grote dingen in staat is. Door indrukwekkende en voortdurend snellere technologische vooruitgang lukt het de mens steeds beter om problemen op te lossen. En dit laat iets zien van de kracht en grootheid van de mens. Deze capaciteit kan het leven draaglijker en aangenamer maken.

Tegelijkertijd dient een vergetelheid zich aan. Als de mens steeds meer autonomie ervaart, dan raakt het gevoel van afhankelijkheid en 'gegeven zijn' (of ook wel 'geschapen zijn') steeds verder op de achtergrond. Zo *maakt* de mens zijn eigen leven, maar dit brengt ook een grote verantwoordelijkheid met zich mee. Dit kan een grote last worden voor de mens. Immers, wat er in het leven gebeurt, wordt dan toegeschreven aan de capaciteit van de mens. En de waarde van een mensenleven wordt dan afgemeten aan wat dit mensenleven bijdraagt, aan wat het *gemaakt* heeft. Daarnaast is er een veelheid aan keuzes ontstaan. Er is de verplichting om zelf te kiezen en zelf iets te maken van je leven. En als je daarin faalt, dan is dat alleen jezelf aan te rekenen. Het burn-out percentage onder jongeren, die 'het nog moeten maken in het leven' was nog nooit zo hoog.

De socioloog en filosoof Zygmunt Bauman analyseert dat het leven in de laatmoderne context door deze veelheid aan keuzes verwordt tot een levensproject dat feitelijk een aaneenschakeling is van allerhande projecten. Immers, telkens als er een keuze gemaakt wordt, worden andere opties gesloten. Dit levert een gevoel van permanente twijfel en ontevredenheid op. Het kan namelijk zo maar gebeuren dat je iets moois moet missen, omdat je al iets gekozen hebt. Welnu, door middel van allerlei kortdurende projecten houd je de keuzevrijheid in stand en hoef je niets uit te sluiten. Het levensproject is niet langer een samenhangend verhaal gericht op een doel, maar eerder een gekrioel van keuzes en projecten die al dan niet los van elkaar staan en waar steeds opnieuw begonnen moet worden. Of, anders gezegd, in plaats van een verhaal met een ontwikkeling verwordt het leven tot een allegaartje dat telkens naar keuze wordt samengesteld. Al naar gelang het

gevoel verandert, verandert het levensproject. Ook het geluk is onderhevig aan deze dynamiek. Het geluk duurt dan zolang het als geluk gevoeld wordt en kan zonder veel moeite voor een nieuw of ander geluk ingeruild worden. De houding van ontvankelijkheid maakt dan plaats voor een houding van beheersen. Ook het eigen geluk is maakbaar. Dit heeft onvermijdelijk tot gevolg dat het levensdoel, het punt waarop de mens zijn leven richt, waziger en relatief wordt. Dit perspectief staat haaks op het christelijke levensideaal. Vanuit christelijk theologisch oogpunt heeft het menselijk leven wel degelijk een duidelijk levensdoel, namelijk, het eeuwigdurende geluk, de zaligheid, waarbij de mens binnen mag gaan in de vrede die God alleen kan geven.

Ook in de Bijbel wordt gesproken over levensgeluk. Dit wordt geduid als het 'eeuwige leven'. Op de vraag wat de mens moet doen om het eeuwig leven te bereiken, luidt het antwoord: *'Gij zult de Heer uw God beminnen met heel uw hart en met geheel uw ziel, met al uw krachten en geheel uw verstand; en uw naasten gelijk uzelf'* (Lc. 10, 27).

Om het levensgeluk te kunnen ontvangen worden niet alleen hart en ziel aangesproken, maar alle menselijke vermogens: het hart, de ziel, het verstand en alle krachten. Daarnaast wijst het evangelie op het belang van de relatie met de ander om het eeuwig leven te bereiken.

In de laatmoderne context lijkt het christendom naar de achtergrond te zijn verdwenen. God staat als het ware aan de zijlijn. Door de steeds verder ingrijpende autonomie van de mens lijkt God ver weg van de mens. Toch kan juist de ziel een vindplaats zijn van God. De ziel is een vermogen dat de mens met God verbindt. Iedere mens is door God als unieke mens geschapen en om zichzelf gewild. God heeft iedere mens *bezield* met een 'eigenheid', deze unieke 'vorm' is zijn diepste wezen. De mens kan God ervaren, ook als Hij ver weg lijkt te zijn, door middel van zijn ziel: de diepere lagen in het leven die het puur rationele, menselijke begrip te boven gaan. Of je nu wel of niet in God gelooft, op deze manier kan de ziel toch tot de verbeelding spreken en kan de mens door zijn (levens)ervaring, de ziel ervaren. En zo tot een vorm van godsbesef komen.

In onze huidige tijd staat er echter iets op het spel. Als God vergeten wordt of geheel buiten beeld is geraakt, dan dreigt ook dit zielsbesef te verdwijnen en daarmee het gevoel voor het

hogere. Het geluk bevindt zich dan in het louter menselijke en staat onder het bewind van de menselijke autonomie. Dit kan op een teleurstelling uitlopen omdat het menselijke voorbij gaat en uiteindelijk toch onvolkomen blijkt. Op deze manier verliest de mens een verdiepende en verrijkende laag in zijn bestaan. Dan raakt op den duur ook uit het zicht dat er een geluk bestaat dat werkelijk een heel mensenleven kan vervullen, een geluk dat alleen door de Ander gegeven kan worden.

Zo kan een te ver doorgeschoten autonomie van de mens ook de relatie met de ander verstoren als de ziel in het geding komt. De ander wordt dan eerder tot een gebruiksvoorwerp, dat ingezet wordt om het eigen levensproject vorm te geven en te beheersen.

Op dit vlak heeft de theologie naar mijn mening iets essentieels te bieden aan de wereld. Theologie zet tegenover het maakbare een houding van ontvankelijkheid. Want er zijn zaken in het leven die je *mag* ontvangen. Die je niet *hoeft* te beheersen, die je niet naar je hand *hoeft* te zetten. Te beginnen met het leven zelf en daarmee al het 'levende' je medemens inclusief. Het gaat om het feit dat je er niet alleen voor staat in het leven en dat het geen falen is om te erkennen dat je de ander nodig hebt om gelukkig te *worden*. Op deze manier maakt de achtergrond van de persoon die je ontmoet ook niet uit en is anders geloven of anders denken geen obstakel voor ontmoeting. De ander is een *medemens*, die je kunt ontvangen als degene die jou kan raken in de ziel. Zo kan de ziel weer tot levende realiteit worden en de weg naar het hogere, dat wat buiten het maakbare valt, weer openen. De weg naar God zo je wilt...

Een voorbarige conclusie zou zijn dat gelukzaligheid alleen gelovigen aangaat. Niets is minder waar in mijn ogen. Zoals het gelukkige leven voor iedere mens anders ingevuld kan worden, zo heeft ook een ieder een ander beeld van God, afhankelijk van zijn persoonlijke levenservaring en geschiedenis. Voor mij is God een persoonlijke God aan wie ik mijn leven heb toevertrouwd. Ik leef dit leven in overgave. Dit kan ik niet vastpakken, waarnemen of bewijzen. Maar het leven 'als gegeven zijn' vanuit een vertrouwensband met de Schepper, maakt mij gelukkig. Dit is een weg van *menswording* met als doel het levensgeluk: de zaligheid. In dit leven kan ik hier iets van ervaren door hart en ziel, verstand en krachten in te

zetten om iets van God te laten zien aan de mensen. De opjagende druk van het 'maken', maakt dan plaats voor een 'ontvangen'.

Als we het dan over zaligheid hebben, of in meer hedendaagse taal 'zielsgelukkig zijn', dan gaat het in het leven uiteindelijk om een geluk dat boven het menselijke uitstijgt. Een geluk dat de mens zichzelf niet kan geven en dat door hem, in relatie met de A(a)nder te ontvangen is. Leven met hart en ziel kan dan leiden naar een rijk leven waarin de mens met ziel en zaligheid meer mens wordt.

Geraadpleegde literatuur

- Z. Bauman, *Liquid modernity*, Polity, Cambridge, 2012.
- Catechismus van de Katholieke Kerk, Editio typica, 1997.
- De Bijbel, Willibrordvertaling, Katholieke Bijbelstichting Boxtel, 1975.

Websites

- <https://www.ggznieuws.nl/home/driekwart-van-de-jongeren-heeft-last-van-stress-en-burn-out-klachten/>, geraadpleegd op 10 oktober, 2019.